

FOTÓ: NAGY LÁSZLÓ

Kishalak a hálóban

Bemutatták a Stuart Máriát

Valószínűleg máig nem találta ki az emberiség, hogyan kell csinálni a politikát. Ezzel a rezignáltsággal lehet fölállni a páholyból – hoppá, a Kiszínházban nincs is páholy, szóval a színházi székben Szegvári Menyhért Stuart Máriája után.

Az előadás legfőltűnőbb, feszülő ellentéte képi. Ez a Stuart Mária „kosztümös”, vagyis adnak a korhűsre Vágvölgyi Ilona jelmezei, Csányi Árpád színpada viszont időtlen. Kemény, hideg, fém anyagból van a kulissza, a vasajtók minden alkalommal riasztóan csapódnak, valahányszor kimegy, vagy bejön valamelyik szereplő. Mint a börtönben. Vasrács nincs, de finom fémháló – az igen. Meglabirintus-imitáció. A szintekre osztott térben különféle a korlátozottság jelzései: lent, Mária fogságának helyszínén Ariadne fonala sem segítene a szabaduláshoz. Fönt, Erzsébet csak viszonylagosan állandó birodalmában (a nagy találkozáskor, s az utolsó képen a királynő helyét cserélnék, Mária a fölső régiókba kerül) szintén a rabság az úr, látszólag, „látványilag” a háló miatt. Fogva van mind, ki itt színre lép, időtlen börtönben. Legföljebb a ruha teszi az embert, mond valamit a koráról, aktuális gondolkodásáról, de ez a lényegesen nem változtat: valamennyi homo publicus, a köz ügyeivel foglalkozó ember – fogoly; de legalábbis csak korlátozottan szabad.

Az előadás legjobb jelenetei ezt a – ha akarom, aktuálisan szomorú, kiábrándító, a mi legutóbbi szabadságmámorunk múltával is ránk omlott – fölismerést erősítik. A politika hálójába került ember menthetetlen – sugallja Szegvári rendezése (számomra – a tévedés jogát föntartva – még akkor is, ha ő Arany Jánost citálna erre, mondván, gondolta a fene...). Így, vagy úgy, de veszít, énjének darabjait hagyja el az úton, míg végül majdnem mindegy lesz, eleven marad, vagy elpusztul. A machiavellista Erzsébet („Nem érdemünk szerint, a látszat után ítélnék” – idézi Mortimer Machiavellit) győzelme milyen szomorú: nincs nála sebezhetőbb, kiszolgáltatottabb, elhagyatottabb. Tisztára mint „áldozata”, Mária.

Közhelyek következnek: két pazar nő szerepről van szó, s Fekete Gizi (Erzsébet) és Bede-Fazekas Annamária (Mária) egyaránt jó alakítással lép meg bennünket. Ennél többet mondani róluk a mesterségbeli jó teljesítmény iránti illő tisztelet kötelez, amúgy nem sok szó kívánkozna ide, merthogy –

ebben az előadásban nem ők, nem a királynők az igazi főszereplők. Mielőtt a paradox állítást bárki zokon venné, még két bővített mondat: 1. Fekete Gizi egészen különleges eszköz birtokában van. Ez nem más, mint a hangja. Olyan fém-hidegen képes csendíteni, hogy pusztán ezzel háborzongató érzékletességgel közvetíti a mesterkéltéget: iszonyú belső feszültséget, életkint rejt a királyi tartás. Megkapó, stílusos szerepfomáláshoz segítette ez a készség a színésznőt. 2. Bede-Fazekas Annamária lélegzetelállító mutatványt végez: hajszálvékony madzagon egyensúlyoz némely jelenetben; emberszabású királynőjét néha már-már egy vérbő mosogatólányhoz hasonlítanánk – de nem! Egyensúlyt talál.

S hogy ki akkor a főszereplő? Rossz kérdés. Főszereplők az összes többiek, akik „rendesen” mellékszereplők. A hatalom, a politika vezéralakjai körül sürgölődő sokaság: főemberek, alfőemberek, kincstárnokok, államtitkárok, követek, örök, fullajtárok, kegyencek, szolgák. A hatalmi-politikai hálóba keveredett szerencsétlen foglyok.

Közülük a leginkább figyelemre méltó – Hegedűs Zoltán játékaának köszönhetően – Davison, az államtitkár; emlékeznek, neki adja a királynő a már aláírt halálos ítéletet, erőszakosan ráhátrítva az életontás felelősségét. Ahogy Hegedűs előadja a tudást, hogy milyen az: még a „parancsra tettem”-kibúvótól is megfosztva szolgál – parádés. Igen jó Sinka Károly (Burleigh), mint az államraion öre. Főként a néma összeomlás pillanatában. Amikor Erzsébet – ím, a szolgálat „jutalma” – elbocsátja. Kiegyensúlyozott, érett alakítás Király Leventé, csúcán azzal a jelenettel, amikor a pecsétőr „korengedményes nyugdíjba” vonul. Ragó Ivánnak (Leicester) az a kép sikerült legélesebbre, amikor színt vált, Mária iránti érzelmeit megsemmisítve ellenálthatatlan erővel kitüremkedik belőle az érdekes ember, a hatalom hátsó felénél otthonos prakticista.

Aligha lehet véletlen, hogy ezek a hangsúlyos jelenetek Szegvári színpadán. S bár a tetemes húzások ellenére Schiller retorikája próbára teszi a nézőt, érdemes beülni, s megnézni ezt a Stuart Máriát.

SULYOK ERZSÉBET

Díszdoktor lesz az egykor elbocsátott rektor

Baróti Dezső köszöntése

Baróti Dezső Radnóti Miklóssal egyidőben, 1930-ban iratkozott be a szegedi tudományegyetemre, s együtt voltak az egy esztendővel később megalapított, növekvő közösségben”, a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumában. A Kollégium adta ki első, Juhász Gyuláról írt tanulmányát, majd doktori értekezését (Dugonics András és a barokk regény) is. Tanárának, Sfk Sándornak fizetéstelen tanársegéde lett, majd egyetemi magántanár, később tanszékvezető, bölcsészeti dékán, végül az egyetem rektora (1955–57). „1956 mindenekelőtt az emberi elszántság rendkívüli próbája volt számára. Már lezajlott

A 80 esztendő emeritus professzor urat köszöntik közvetlen és közvetett tanítványai, volt tanszékének egykori és mai munkatársai kedden délelőtt, a JATE magyar irodalomtörténeti tanszéken. Délután 3 órakor ünnepi tanácsülés lesz az aulában, amelyen Baróti Dezső díszdoktori oklevelét veszi át Róna-Tas András rektortól.

az első nagy terrorhullám, s letartóztatási kampány, a tudományegyetem rektora azonban „nem vonta vissza tanait”, sőt arra vett bátorságot, hogy a március 15-i ünnepségen az értelmiség közérzetét Juhász Gyula metaforájával, a „hamu alatt parázsló tűz” képével, az igazsághoz való feltétlen hűség eszméjével ábrázolja. A bíróság előtt – noha érthető emberi gesztus lett volna – nem szépítette szerepét, mindent elismert, amit a nehéz időkben

mondott, vagy tett.

Inkább barátainak volt köszönhető, mint önnön vallomásának, hogy börtönből idő előtt szabadult. Később, műzeumi tisztviselőként se folyamodott

könnyítésként: türelmesen kivárta, hogy ne a hatalom, hanem az idő rehabilitálja.” Így ír Baróti Dezsőről Grezsa Ferenc annak az Actának az ajánlásában, amelyet a mostani alkalomra bocsátott ki az egyetem, s amelynek szerzői neves irodalomtörténészek, Bíró Ferenc, Czigány Lóránt, Fried István, Olasz Sándor, Péter László, Széles Klára, Szigeti Lajos Sándor, Szörényi László. Gyuris György az eddigi legteljesebb Baróti-bibliográfiát közli a kötetben.

Újraolvasva...

(Gabriel García Márquez: A pátriárka alkonya)

...a Nobel-díjas latin-amerikai író 1968-75-ben írt, nálunk – Dely István remek fordításában – 1978-ban kiadott regényét, elámultam a mű korábban észre sem vett aktualitásán. S most nem a remekművek örök időszerségére gondolok, hanem arra, hogy e távoli, számunkra egzotikus világban játszódó történetnek igen sok mozzanata a közelmúlt középkelet-európai történelmébe is beleillik, s hogy a dél-amerikai diktátorok tucatjaiból összegyűrt, százötven évig élő és uralkodó tábornok legendássá, egyben abszurdá növesztett alakja a mi nemrégiben letűnt főtítár-diktátoraink vonásait is magán viseli. Ahogyan elindul – analfabéta katonatisztként, és ahogy – vesztélytáisaival fokozatosan leszámolvá – eljut a hatalom örömtelen csúcára; ahogyan puritán öltözékét – a rangjelzés nélküli vászonuniformist – élete végéig megtartva, mérhetetlen vagyon halmoz fel maga körül, de ennek élvezetét átengedi környezetének – Sztálin idézi fel bennünk; a kitüntetések, címek szorgos gyűjtögetése és az, hogy szentilitása mélypontján már csak az alantaisai által gondosan megszürt információk jutnak el hozzá – Breznyevet; hogy a terror alkalmazását mindig egy hű kiválasztottra bízva, s amikor a nép elkeseredése a lázadás határára jut, a végrehajtót bűnbakként áldozza fel, egyszerre juttatja eszünkbe az államvédelmi miniszterei periodikusan kivégeztető Sztálint és a mindenféle miniszterei ugyanilyen rendszerességgel elzavaró Ceausescut, és ismét Ceausescut az a rövid életszakasz, amikor a tábornok-elnök egy elrabolt apáca személyében feleséget vesz maga mellé, s az asszony féktelen mo-

hóssággal veti rá magát a boltokra, piacokra, s akárcsak Elena, ő is a „kormányhoz” küldeti a számlákat... S a tábornok egyre sűrűsödő magánya, a hatalom legbelső szentélyeibe való fokozatos visszavonulása; az, hogy élete öszén már csak felsőbbsege látszatához ragaszkodik, de ahhoz fogalkozik körömmel; hogy az emberektől megundorodva a teheneihez, tyúkaihoz menekül – akad-e köztünk, aki nem Kádár János végnapjaira gondol? S „kádári” az észak-amerikai tengerészgyalogosok pökhendi megszállásának megideologizált elviselése is, amely – a távozásuk után – remek alkalmat ad a néppel való összekacintásra: minden, a megszállók által barbárnak talált népszokás újraengedélyezésére. (Nálunk erre a megszálláson belül került sor.) Amiben Márquez regényhőse leginkább eltér a mi tegnapi zsarunkainktól, nem a hatalomgyakorlás módozataiban, hanem a tábornok mértéktelen – latin – férfierejében keresendő. Fénykorában ágyasok százait tartja palotájában, s közülük a déli szieszta órájában mindig találomra választ ki egyet, hogy „sietős férj lihegésse!” kielégítse vágyát, s aztán családottan menjen a dolgára. A mi vezetőink többnyire fatókúék voltak – nem véletlen, hogy népeiket is általában másokkal erőszakoltatták meg a „testvéri segítségnyújtás” jegyében.

Persze, Márquez regénye sokkal több rétegű, mint ami ebből a hevenyészett aktualizálgatásból kiderülhet. A trópusi őserdők burjánzását idéző, figyelmünket a véghetetlen körmondatok liánjaival megkötöző stílus – itt egy, az író által először és utoljára alkalmazott fogással: a mondatközbeni narrá-

torváltással, egy különös, de követhető nyelvi polifóniával párosulva – hadd nyerjen épp csak említést –, ám az se lenne becsülletes, ha erre a látszólagos nehezen-olvashatóságra nem hívnám fel a figyelmüket. S maradjon tárgyaltatlan az a csodálatosan kidolgozott nőtipró-férfiszűz ket-tősség is, amely a pátriárka jellemrajzán végigvonul – a dúvad-ságtól a cukrosbácsvá süllyedésig!...

Egy híressé vált kifakadás villan fel bennem a rendszerváltás évéből: – „Ezek azt hiszik, hogy itt rövidesen Ausztria lesz. Hát nem – Uruguay lesz vagy Honduras!” – Prófécianak hatnak ma ezek a szavak. Hogy el tudjuk helyezni magunkat a változások után, olvassuk a „szakirodalmat”, a latin-amerikai írókat: a perui Llosát, az argentin Borgest, a kubai Carpentier-t és mindenekelőtt a kolumbiai Gabriel García Márquezet, aki Nobel-díját – hazája szokásainak megfelelően – hófehér díszruhában, kezében rózsaszálalt tartva vette át. A hangszórók ugyanekkor – az ő kívánságára – Bartók Concertóját sugározták. Nekünk – magyaroknak – szolt ez a gesztus? Nem hiszem – inkább a bartóki egyetemességnek, amelyhez annyi közünk van (de annyi biztosan!), mint az osztrákoknak Mozarthoz. Mégis – emiatt is – szeressük másoknál is jobban és olvassuk a Száz év magány, az Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája, a tavaly megjelent Szerelmem a kolera idején, és – nem utolsósorban – A pátriárka alkonya szerzőjét, a mágius realizmus megeremtőjét, századunk egyik legnagyobb és legérdekesebb íróját!

BAKA ISTVÁN

Republic

A negyven perces dobszólók esete

– Megjelent az első lemezek, majd be aranyozódott. Milyen szerződés volt a második lemezre?

– Csak előszerződési jogunk volt, azaz a Hungarotonnak kellett felajánlani az anyagot. Viszont a feltételeik nem feleltek meg az elvárásainknak, el akartunk jönni az MHV-tól, s hogy meggyorsítsuk ezt a folyamatot, azért adtuk be ezt a dobszólót. Amit el is fogadott a Hungaroton.

– Gondoltátok, hogy megjelentek?

– Dehogyan – szól közbe Boros Csaba zenekarvezető –, akkor tettünk volna rá egy-két pengetést vagy más örültséget, de komolyra fordítva a szót: nem gondoltuk volna, hogy kiadják.

– A kazettaboritón egy szerződés olvasható, miszerint tudjátok, hogy elfogadta a lemezgyár az anyagot.

– Azt tudtuk, hogy elfogadta. Ekkor írt a menedzserünk egy szerződéstervezetet, amelyet a Hungarotonnak kellett volna visszaküldenünk. Ezt mind a mai napig nem kaptuk meg, a mi beleegyezésünk nélkül jelent meg a kazetta, a borítót sem egyeztetettük velünk. Tehát teljesen jogszerűtlenül jártak el.

1990 a bálna éve volt, no nem a kínai horoszkóp szerint, hanem a magyar popéletben. S azt is már szinte mindenki tudja, hogy a bálna nem úszik, hanem repül – legalábbis a Republic szerint. Ahogy ezt a zenekar az első lemezén állította. Most azonban megjelent a második és a harmadik lemezük is, melyek körül fokozza a feszültséget, hogy a második az „Úss a kazettára!” ugyan nem hamisítvány vagy kalózkazetta, de nem is igazi Republic-zene. A kazettán – ugyanis csak kazettán jelent meg – Nagy László Attila püföli 40 hosszú percen át a dobokat. E különös történet kapcsán először a legilletékesebbeket kerestem meg, a Republicot. A zenekar énekesét, Cipőt kérdeztem az okokról.

– Ha jól tudom, egy hónap múlva kellett volna a Hungarotonnak válaszolni a szerződésre.

– Igen, letelt a hónap, s mi csak azután szerződöttünk a Quinthez. Ahol is a napokban jelenik meg az igazi, immáron harmadik nagylemez.

– Ötezer példányt dobott a piacra a Hungaroton a kazetából. Azért ez nem kis pénz.

– Tudomásunk szerint körülbelül 750 ezer forintba került, s ebből akár egy kezdő zenekar lemezét is kiadhatták volna. Egyszerűen nem értem ezt a dolgot, miért volt erre szükség!

– Talán ez a botrány jó reklám is lehet...

– Nem, nem lehet – fordul felém Tóth Zoltán gitáros –, különben is még fiatalok vagyunk, fogyott rendszeren a lemezünk. Egyszóval nem szeretjük és nincs is szükségünk a botrányokra.

– Evezünk békésebb vizekre. A napokban kerül a boltokba a „Hoppá, hoppá!” album. Mennyiben más, mint az első?

– Erre én azt szoktam mondani – veszi át a szót ismét Cipő –, az első az kedvesen jó volt, ez pedig szemtelenül jó. Tényleg úgy érzem, hogy jobb, egységesebb és komolyabb.

– Ugyanúgy gyermekien tiszta és mélyen bölcs?

– Talán még inkább az, végül is ez csak egy cél, azt nem lehet mondani, hogy tökéletesen olyan. Ez csak egy idea.

Igen, a „gyermekien tiszta és mélyen bölcs” csak idea, az viszont valóság, hogy kapható a boltokban a Republic 2 kazetta. S aki bemegegy a boltba, nem figyelmezteti az eladó és megveszi a zsákbamacskát 300 forintért, csak otthon döbben rá, hogy nem ilyen lovat akart. Valószínű, hogy nem a Hungaroton termékeit fogja szidni, hanem a zenekart. Pedig nem a zenekar csapta be. Hoppá, hoppá! – milyen aktuális lett az igazi cím...

TAKÁCS VIKTOR